

AKTEN ZUR DEUTSCHEN AUSWÄRTIGEN POLITIK, 1918-1945. Serija A, B i C Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1971-1983, serija D, vol 1-7 Baden-Baden, Imprimerie Nationale, 1950-1956, vol. 8-10 Frankfurt, Keppler Verlag 1961-1963, vol. 11 Bonn, Hermes Verlag 1964, vol. 12-13 Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht 1969-1970.

Arhivska građa velikoga broja njemačkih središnjih državnih i vojnih institucija našla se potkraj i nakon Drugog svjetskog rata zaplijenjena i dijelom odnesena, prije svega u Sjedinjene Američke Države, manjim dijelom, i u Veliku Britaniju. Dokumenti nastali neposredno prije i za vrijeme rata bili su korišteni u istražnim i sudskim postupcima kao izvor podataka i vjerodostojan dokazni materijal. Kako su sva ta pitanja imala izrazito naglašenu političku dimenziju, interes saveznika za ovo gradivo prelazio je okvire njegove administrativne ili sudske upotrebljivosti. To se posebno odnosi na one dokumente koji su se na ovaj ili onaj način odnosili i na njih same - u prvom redu na dokumente njemačke vanjske politike u navedenom razdoblju. Još potkraj rata vlade Sjedinjenih

Američkih Država i Velike Britanije potaknule su ideju da se prirede za objavljivanje i objave najvažniji dokumenti koji se odnose na njemačku vanjsku politiku u razdoblju 1918-1945 godine, odnosno na odgovornost Njemačke za izbijanje rata. Zadatak projekta bio je dvojak: dokumentirati Hitlerovu odgovornost za pokretanje rata i njegove posljedice te učiniti bespredmetnom raspravu o odgovornosti za rat kakva je uslijedila nakon Prvoga svjetskog rata. Naime, već početkom dvadesetih godina njemačka je vlada počela objavljivati dokumente iz svojih diplomatskih arhiva o odnosima među europskim silama u razdoblju 1871-1914. Ta je edicija, prva te vrste u Europi, znatno utjecala na stavove povjesničara o razlozima izbijanja Prvoga svjetskog rata tako da su mnogi smatrali da odgovornost treba podjednako podijeliti među velike sile. Izdavači su bili ugledni njemački povjesničari, a i sama vlada je tvrdila da im je osigurana potpuna neovisnost i sloboda u izboru dokumenata koje će objaviti i načina na koji će to učiniti. Ipak, nakon što su njemački arhivi u cjelini dospjeli u ruke saveznika, a među njima i arhiv Ministarstva vanjskih poslova, pregledom gradiva iz kojeg

je učinjen izbor za navedeno izdanje i uvidom u prepisku među samim izdavačima pokazalo se da su oni pod utjecajem njemačke vlade svjesno načinili takav izbor koji je njemačku ulogu prikazivao u najboljem mogućem svjetlu, da je izbor često bio uvjetovan političkim, a ne objektivnim znanstvenim razlozima i da su iz mnogih objavljenih dokumenata ispušteni dijelovi koji su u negativnom svjetlu oslikavali ulogu njemačke vlade. Izdanje *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinett 1871-1914*, koje je mnogima služilo kao autoritativan izvor za navedeno razdoblje tako je usporedbom s izvornim gradivom nakon što je ono postalo dostupno bilo diskreditirano kao vjerodostojan povijesni izvor.

Odluci Amerikanaca i Britanaca da pokrenu izdanje njemačkih dokumenata iz razdoblja 1918-1945 pridružila se i francuska strana. Osnivanjem tripartitnog uređivačkog odbora nastojalo se izbjeći da nacionalni interesi i obziri utječu na uređivačku politiku i izbor dokumenata koji će se objaviti. Urednici su trebali svoj posao obaviti neovisno o trenutnim političkim interesima, vođeni isključivo znanstvenim interesom i objektivnošću. Vrlo brzo se, međutim, pokazalo da će biti teško oduprijeti se pritiscima njihovih vlada kada su one procijenile da bi objavljivanje nekih dokumenata moglo ugroziti njihove interese i kredibilitet. Tako je britanska vlada intervenirala protiv objavljivanja dokumenata njemačkog ministarstva vanjskih poslova koji su se

odnosili na vojvodu Windsorskog i njegove simpatije za Hitlera i nacizam, čak je tražila njihovo uništenje, dok su Francuska i Švicarska zahtijevale da se ispuste neki dokumenti koje su Nijemci još 1940. uzeli iz francuskog ministarstva vanjskih poslova, u kojima se govorilo o njihovoj možebitnoj vojnoj suradnji u slučaju njemačkog napada na Švicarsku. Ove intervencije, doduše, nisu postigle to da se sporni dokumenti izostave iz izdanja, ali su uzrokovali to da se s njihovim objavljivanjem odgađalo godinama dok na kraju nije procijenjeno da daljnje protivljenje zainteresiranoj strani može više štetiti nego koristiti.

Kancelar Adenauer je 1951. uputio zahtjev da se vrate zaplijenjeni njemački arhivi te da se tripartitna grupa proširi jednim njemačkim članom. Amerikanci su podržali i jedan i drugi zahtjev, ali je zbog protivljenja Britanaca i Francuza - obrazloženoga strahom da će, imajući u vidu postupak urednika *Der Grosse Politik*, vjerodostojnost čitavog projekta biti dovedena u pitanje - do povratka dokumenata i uključenja Nijemaca u projekt došlo tek 1960. godine. Kako je dio projekta koji se odnosio na razdoblje 1933-1941 bio, što se uređivačkog posla tiče, završen, težište novoga projekta trebalo je biti na razdoblju 1918-1932 i 1942-1945. Izdavačka politika ranijeg uredničkog odbora nije mijenjana, jedina promjena bilo je to da se dodaju neki novi dokumenti. Ako je suditi prema podacima kojima na temelju razgovora s članovima projekta raspolaže G.O. Kent (čiji je članak o ovom izdanju glavni

izvor podataka za ovaj prikaz ukoliko oni nisu sadržani u samome izdanju), oni u svojim odlukama nisu izloženi političkom pritisku. Tomu su svakako pridonijeli smanjenje interesa i vremenski odmak što potvrđuje i istupanje američke strane iz projekta. Diplomacija se često predstavlja kao nešto u što javnost ne bi trebala imati uvida. Izdanja dokumenata o vanjskoj politici, poput dvaju njemačkih o kojima je bilo riječi, kao da to potvrđuju. Iako se ističe namjera da se zainteresirana javnost bolje upoznaje s pravim tijekom događaja, iza deklarirane znanstvene objektivnosti u oba slučaja nalaze se politički motivi i neki oblici cenzure. Pitanje izbora dokumenata koji će se objaviti, izbora vremena kada će se objaviti i uređivačkih načela, odnosno mogućnosti izravnog ili neizravnog pritiska na urednike, ključna su za vjerodostojnost ovakvih izdanja. Ta tri vida neizravne cenzure u oba su slučaja polučila uspjeh. Ipak, u slučaju *Akten zur deutschen auswärtigen Politik* njezini su dosezi bili ograničeni budući da niti jedna strana, osobito ne ona najzainteresiranija, nije mogla sama donijeti odluku, a i mnogi su dokumenti već bili mikrofilmirani i dostupni istraživačima. Ne treba dvojiti da je izdanje ispunilo svoju prvotnu svrhu. Razmjerno povoljni uvjeti u kojima je pripremljeno omogućili su urednicima da se, uz neke kompromise, odupru pritiscima i tako mu osiguraju vjerodostojnost. Njemačkom izdanju, kao što je rečeno, prethodilo je englesko (*Documents on German Foreign Policy 1918-1945*,

Washington, D.C.: Government Printing Office, 1949-1983, odnosno London: Her Majesty's Stationary Office, 1949-1983), a postoji i skraćeno francusko izdanje (*Les archives secretes de la Wilhelmstrasse*, Paris: Plon 1950-1960). Njemačko se izdanje zbog potpunosti, a i zato što je na njemačkom jeziku, može smatrati standardnim. Izabrani dokumenti-spisi njemačkog ministarstva vanjskih poslova, korespondencija s diplomatskim predstavništvima i drugim službama - objavljeni su kronološki. Očito se smatralo da bi tematsko grupiranje naštetilo razumijevanju samih dokumenata i konteksta njihova nastanka (što je bila jedna od glavnih zamjerki izdanju *Die Grosse Politik*) i sugeriralo neodgovarajuće interpretacije. U svakom se svesku ispred teksta dokumenata nalazi njihov popis s naslovom, datumom i registrom za svaki dokument, ovoga puta ne kronološkim redom, nego prema zemljama na koje se dokument odnosi. Očito se imalo u vidu interes korisnika izdanja.

Jozo Ivanović

I DOCUMENTI DIPLOMATICI ITALIANI, Ministero degli Affari Esteri, Commissione per la pubblicazione dei documenti diplomatici, Libreria dello Stato, Roma 1952. i ss., 12 serija, 87 svezaka (do sada tiskanih)

Po uzoru na izdanja francuskih, njemačkih i engleskih diplomatskih dokumenata i Italija je dekretom mini-